

JADIDILAR – O‘ZBEKISTONNING O‘TMISHI VA KELAJAGI ORASIDAGI KO‘PRIK

Ochilova Gulruh Jahongirovna
Amaliy fanlar universiteti magistiri

Annotatsiya. Maqolada ulug‘ ajdodlarimiz — jadidlarning xalqimiz ma’rifati va milliy ongini yuksaltirishdagi beqiyos o‘rni alohida ta’kidlangan. Shuningdek, ularning faoliyati hamda boy ma’naviy merosini chuqur o‘rganish Vatanimiz kelajagini barpo etishda muhim ahamiyat kasb etishi qayd etilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston Respublikasi, Prezident, jadid, ma’naviyat, Vatan, vatanparvarlik, rol, kelajak, meros, mojaro.

Abstract. The article highlights the invaluable role of our great ancestors—the Jadids — in promoting public enlightenment and elevating the national consciousness of our people. It also emphasizes that a thorough study of their activities and rich spiritual and intellectual heritage is of great importance for building the future of our Motherland.

Kirish. XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Turkistonda milliy mustaqillik uchun kurash harakati kuchaya boshladi. Turkistonda milliy ozodlik g‘oyalarini ilgari surgan ilk ijtimoiy-siyosiy oqim jadidchilik harakati bo‘ldi [1]. Jadidlar o‘zlarini taraqqiyot va yangilanish tarafdorlari deb bilib, avvalo eski usuldagi ta’lim tizimini isloh qilishni maqsad qildilar. Ular Yevropa ilm-fani va texnika yutuqlarini targ‘ib etishga, diniy savodsizlik, dogmatizm va mutaassiblikka qarshi kurashishga, shuningdek, xalqda islom tarixi va madaniyatiga qiziqishni kuchaytirishga intildilar. Harakatning taniqli namoyandalari qatoriga Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Abdulla Qodiriy, Abdurauf Fitrat, Ibrat, Cho‘lpon, Munavvarqori Abdurashidxonov, Sadridin Ayniy va boshqalar kiradi.

Asosiy qism. Jadidchilikning asosiy milliy g‘oyasi Turkistonning barcha tub xalqlarini yagona maqsad yo‘lida birlashtirishdan iborat edi.

Jadidchilik harakati asosan uch yo‘nalishda rivojlandi:

- 1) madaniy-ma’rifiy yo‘nalish – milliy madaniyat va san’atni rivojlantirish, xalq ma’naviyatini yuksaltirish hamda ta’lim tizimida islohotlar o‘tkazish;
- 2) ijtimoiy-siyosiy yo‘nalish – siyosiy partiyalar va tashkilotlar, milliy matbuotni shakllantirish, xalqni Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash, mustaqillik g‘oyalarini targ‘ib qilish va milliy ozodlik kurashida siyosiy faollikni oshirish;
- 3) siyosiy yo‘nalish – siyosiy mustaqillikka erishish hamda dunyo davlatlari bilan teng huquqli munosabatlarni yo‘lga qo‘yish [2].

Jadidlar iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayotni isloh qilish, xalqni jahon

sivilizatsiyasi yutuqlari bilan tanishtirish hamda milliy taraqqiyotning o'ziga xos yo'lini ishlab chiqish orqali dunyoviy va demokratik davlat barpo etishni o'z oldilariga maqsad qilib qo'ydilar.

Jadidlar orzu qilgan va hayotlari evaziga kurashgan maqsad, mamlakatimiz mustaqillikka erishganidan keyin, 1991 yilda haqiqatga aylandi.

Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ta'kidladi: "Ma'rifatparvar ajdodlarimizning merosi bugun biz qurayotgan huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyati uchun poydevor bo'lib xizmat qilishi tabiiy. Bu kimgadir yoqadimi yoki yo'qmi, xalqimiz jadid bobolarimiz ko'rsatib bergan yo'ldan og'ishmay borishi kerak. Chunki ularning g'oya va dasturlari Yangi O'zbekistonni barpo etish strategiyasi bilan har tomonlama uyg'un va hamohangdir" [3].

Jadidchilikda ma'naviyat quyidagicha talqin etiladi, birinchidan, erkinlik va mustaqillikka urushlar orqali emas, balki xalqning savodxonlik darajasini oshirish, uning ma'rifatini yuksaltirish orqali erishiladi; ikkinchidan, siyosiy taraqqiyotga olib boruvchi omil sifatida milliy o'zlikni anglashning rivojlanishi va milliy birdamlikning shakllanishi muhim ahamiyat kasb etadi; uchinchidan, jadidlar faqat ma'rifatparvarlik g'oyalari bilan cheklanib qolmay, maktablar qurish va ochish, o'quvchilar uchun darslik hamda o'quv qo'llanmalarini nashr etish uchun o'z shaxsiy mablag'lari va jamg'armalarini ham sarflaganlar. Jadidlar og'ir moddiy qiyinchiliklar va siyosiy ta'qiblarga qaramay, xalqimizning ma'naviy rivojlanishi uchun sharoit yaratishni to'xtatishmagan. Aynan shu buyuk ishlari bilan jadidlar milliy ma'naviyatimiz rivojiga ulkan hissa qo'shganlar [4].

So'nggi yillarda mamlakatimizda ajdodlarimiz jadidlarning ma'rifiy faoliyatini chuqurroq o'rganishga, ularning Ona yurtimizning rivoji va taraqqiyotiga, xalqning farovonligiga qo'shgan hissasiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Davlatimiz rahbari quyidagilarni ta'kidladi: "Tarixdan ma'lumki, Vatanning va xalqning taqdiriga tahdidlar ortib borayotgan vaziyatda aynan fidoyi va o'zini baxsh etishga tayyor insonlar – uyg'ongan ruhli olimlar, shoirlar va yozuvchilar, san'at arboblari, ma'naviyat va ma'rifat sohasidagi xodimlar oldingi safga chiqqan, o'z mardliklarini ko'rsatgan. Mana shu pallada, mamlakatimiz o'z taraqqiyotining yangi, yuksak bosqichiga kirayotgan hozirgi paytda bizga jadid bobolarimiz kabi g'arb ilmfan yutuqlari bilan birga, milliy qadriyatlar ruhida tarbiya topgan yetuk kadrlar suv bilan havodek zarur", – deydi Shavkat Mirziyoev.

Ana shu ulug' maqsadlarni ko'zlagan holda, davlatimiz rahbarining tashabbusi bilan 2024-yilning ilk kunlarida "Jadid" nomli yangi gazeta "Tilda, fikrda, ishda birlik!" shiori ostida nashr etildi. Ushbu nashr milliy qahramonlar – jadid bobolarimiz hayoti va faoliyati haqida keng targ'ibot uchun o'ziga xos maydon bo'lib xizmat qiladi, chunki ular Vatanimiz va xalqimiz ravnaqi yo'lida hayotlarini bag'ishlaganlar.

Yuqorida bayon etilgan fikrlar hamda tarixda oʻtmish va bugungi kun oʻrtasidagi oʻxshashliklarni tahlil qilish asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

milliy xavfsizlikka tahdid va xatarlar Vatanimiz davlatchiligining shakllanishi va rivojlanishining har bir bosqichida, xalqimiz mavjud boʻlgan barcha davrlarda kuzatilgan;

insoniyat dunyoning turli hududlarida sodir boʻlayotgan qurolli mojarolar va fojialarning guvohi boʻlib turgan, ularda begunoh insonlar, jumladan bolalar qurbon boʻlayotgan, shuningdek xalqaro huquqning tamoyillari va meʼyorlariga hurmatsizlik hamda ularning buzilishi kuzatilayotgan bugungi davrda millatning har bir fuqarosidan Vatanimiz manfaatlarini himoya qilishda yuksak hushyorlik, fidoyilik, vatanparvarlik talab etiladi;

shubhasiz, jadidlar qoldirgan ulkan maʼnaviy meros va ilmiy asarlarni oʻrganish, tariximizning murakkab davrlarida namoyon etgan jasorati va qahramonligini chuqur anglash mamlakatimizning buyuk kelajagini barpo etish yoʻlida biz uchun mustahkam poydevor va qudratli harakatlantiruvchi kuch boʻlib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, fidoyilik, mardlik, vatanparvarlik, jasorat va jadidlar ruhi Vatanimiz ravnaqi yoʻlida har bir Oʻzbekiston Respublikasi fuqarosi uchun ulkan ibrat namunasidir. Ular shubhasiz nafaqat oʻz davrining, balki bugungi zamonamizning ham qahramonlaridir. Bizning muqaddas burchimiz va bevosita vazifamiz buyuk jadidlarning hayoti hamda faoliyatini chuqur oʻrganish, ularning oliyjanob gʻoyalari va Vatanga muhabbat tuygʻularini asrab-avaylash hamda rivojlantirishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shaxs va jamiyat. Toshkent. 2005.
2. Nishanov M. N., Javakova K. V. Siyosatshunoslik: Oliy oʻquv yurtlari uchun darslik. - Toshkent, 2005.
3. Xalq soʻzi. 25 yanvar 2020 yil.
4. Yusupalieva, D. K. Jadidlarning ijtimoiy-siyosiy qarashlari / D.K. Yusupalieva. // Yosh olim. – 2021. – № 3 (345). – B. 247-250. – URL: <https://moluch.ru/archive/345/77574/> (koʻrilgan sana: 31.01.2024).
5. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning ruhiyat va maʼrifat boʻyicha Respublika kengashining yigʻilishidagi nutqi “Jadidlar gʻoyalari Yangi Oʻzbekiston strategiyasi bilan uygʻun” 22.12.2023.